

Sosyal İnceleme Raporlarında Sistem Kuramının Kullanımına İlişkin Bir Değerlendirme: Türkiye Almanya Örneği

Emine ATAMAN ¹

Öz

Sosyal hizmet uygulamalı bir bilim olarak çeşitli kuramlardan faydalanmaktadır. Bu kuramların her biri sosyal hizmet uygulamasını çeşitli şekilde desteklemektedir. Söz konusu kuramlardan sistem kuramı ise uygulamada vakayı bütüncül şekilde değerlendirme imkânı vererek uygulamaya katkı sunmaktadır. Bu çalışma sosyal hizmet uygulamasının bir parçası olan sosyal inceleme raporlarında sistem kuramının kullanılıp kullanılmadığı sorusu üzerinden ortaya çıkmıştır. Araştırmada, Türkiye (5) ve Almanya'da (5) hizmet sunan 10 sosyal hizmet uzmanının sosyal inceleme raporlarında sistem kuramının kullanılmasına ilişkin görüşleri alınarak değerlendirilmiştir. Veriler; *sosyal hizmet uzmanlarının kuramlardan faydalanmaları, sistem kuramını sosyal inceleme raporlarında kullanmaları, sistem kuramının uygulamaya katkıları ve kuramlardan faydalanmadaki güçlükler* olmak üzere 4 tema şeklinde analiz edilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilere göre her iki ülkede de sosyal hizmet uzmanları bireyin ve ailenin iyilik halini öncelikle sistem bakış açısını raporlarına yansıttıkları, karar alma ve değerlendirme süreçlerinde sistem kuramından faydalandıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca sistem kuramı bilgisinin kullanıldığı bir sosyal inceleme raporunun müracaatçıların değerlendirilmesi ve onlar için etkin bir müdahale gerçekleştirilmesinde bütüncül bir bakış sunarak doğru karar almaya fayda sağladığı da tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Sistem Kuramı, Sosyal İnceleme Raporu, Türkiye, Almanya

Ataman, E. (2024). Sosyal İnceleme Raporlarında Sistem Kuramının Kullanımına İlişkin Bir Değerlendirme: Türkiye Almanya Örneği. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 13(2), 968-987. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1439738>

Geliş Tarihi	19.02.2024
Kabul Tarihi	14.06.2024
Yayın Tarihi	30.06.2024
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Öğr. Gör. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi, Borçka Acarlar MYO, Sosyal Hizmetler Programı, Artvin, Türkiye, emineataman08@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6057-7499>

An Evaluation on the Use of Systems Theory in Social Investigation Reports: The Example of Türkiye and Germany

Emine ATAMAN¹

Abstract

Social work, as an applied science, benefits from various theories. Each of these theories supports social work practice in various ways. System theory, one of the theories in question, contributes to practice by providing the opportunity to evaluate the case in a holistic way. This study emerged from the question of whether system theory is used in social investigation reports, which are a part of social work practice. In the research, the opinions of 10 social workers providing services in Turkey (5) and Germany (5) were evaluated and evaluated regarding the use of system theory in social investigation reports. Data; It was analyzed in four themes: social workers' use of theories, use of systems theory in social investigation reports, contributions of systems theory to practice, and difficulties in benefiting from theories. According to the data obtained from the interviews, it is understood that social workers in both countries prioritize the well-being of the individual and the family, reflect the system perspective in their reports, and benefit from system theory in their decision-making and evaluation processes. It has also been determined that a social investigation report using system theory information provides a holistic view in evaluating clients and providing an effective intervention for them, helping to make the right decisions.

Keywords: Social Work, Systems Theory, Social Analysis Report, Türkiye, Germany

Ataman, E. (2024). An Evaluation on the Use of Systems Theory in Social Investigation Reports: The Example of Türkiye and Germany, *Journal of the Human and Social Science Researches*, 13(2), 968-987. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1439738>

Date of Submission	19.02.2024
Date of Acceptance	14.06.2024
Date of Publication	30.06.2024
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Lecturer Dr. Artvin Çoruh University, Borçka Acarlar Vocational High School, Social Work Department, Artvin, Türkiye, emineataman08@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6057-7499>

Giriş

Sosyal hizmet; bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların sosyal, psikolojik, ekonomik veya hukuki yönden işlevselliklerini yerine getiremedikleri durumlarda yaşamla başa çıkma işlevlerini artırmalarına yönelik müdahaleler gerçekleştiren uygulamalı bir disiplindir. Sosyal hizmetin temel amacı, insanlar için mümkün mertebe yardımlardan bağımsız ve işlevsel bir yaşam biçimi oluşturmak, onları güçlendirmek ve desteklemektir (Bommes ve Scherr, 2000, s. 14). Sosyal hizmetin uluslararası tanımına göre sosyal hizmet; sorun çözme, güçlendirme ve sosyal değişim ana amaçları etrafında toplanmaktadır (Payne, 2020, ss. 38-40). Diğer taraftan sosyal hizmetin kaynak geliştirme, psiko-sosyal yönden güçlendirme, kendi kendine yardımı destekleme ve bireysel özerklik için kapasite geliştirme amaçları da vardır (Obrecht, 2004, s. 272).

Kuram, yanlışlanmadığı süre boyunca doğru olarak kabul görülen genellemelere verilen isimdir. Kuramlar önermelerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Kuram, bir şeyin neden o şekilde gerçekleştiğine dair bir düşünce ortaya koyarak olgular arasında gerçekleşen ilişkileri açıklar (Krysyk ve Finn, 2015, s. 99). Kuramlar, düşünceleri anlamaya olanak sağlarken kesinlik kazanmamış olaylara da açıklık getirerek araştırma ve uygulama için düzenli bir çerçeve oluşturmaya yardımcı olur (Payne, 2020, s. 27).

Kuramlar; sosyal hizmet uzmanlarına (SHU) müracaatçularına nasıl bir müdahale uygulayacakları konusunda bir rota çizmektedir. SHU'lar mesleki uygulamada kuramsal bilgilerinden faydalanarak tüm sorun gruplarıyla çalışabilir düzeyde hareket edebilirler (Payne, 2020, s. 18). Kuram bilgisi ile olay ve olguları açıklamak, değerlendirme yapmak ve hangi yöntemin kullanılacağını bilmek mümkün olmaktadır. Örneğin SHU, bireyin çevresiyle ilişkili olarak gelişen değişimleri sistem bakış açısıyla değerlendirdiğinde nasıl müdahalede bulunması gerektiğini anlayabilir. SHU'lar mesleki etik değerlere uygun hareket etme sorumluluğunda olarak varsayım ve sezgilerle müracaatçıyı riske atmamalı, hangi yaklaşımın uygun olduğuna karar verip müdahaleyi yönetmelidir (Teater, 2015, s. 13). Dolayısıyla SHU müracaatçının içinde bulunduğu durum ve şartlara göre en işlevsel yönetime başvurabilir.

Sistem, karşılıklı ögeler topluluğudur. Bu bağlamda sistem kavramı, bu ögeler arasında muazzam ilişkilerin var olduğunu açıklar (Bertalanffy, 1956. S.2). Sistem, günlük hayatta sıklıkla kullanılan bir kavram olarak düzen oluşturma anlamını ifade ederken parçaların meydana getirdiği bir bütün olarak da anlaşılabilir (Kaban, 1994, s. 219). Sistem kuramı ise bütünü parçasıyla beraber ele almayı ve parçanın diğer parçalarla olan etkileşimlerini anlamayı sağlayan, bütüncül bakış açısı sunan bir düşüncedir (Badak ve Özdaşlı, 2019, s. 852). Sistem kuramının temel özelliği, evreni sistem düşüncesiyle analiz ederek sorunlara çözüm geliştirecek biçimde değerlendirme yapmaya imkân vermesidir (Yoldaş, 2019, s. 133). Yaşam sürecinde meydana gelen sorunların çözümü noktasında nereden başlanması gerektiği düşüncesi karmaşıktır. Zira sorunlar, birbirleriyle ilişkilidir. Tam da burada sistem kuramı var olan karmaşıklığa düzen oluşturma olanağı sunmaktadır. Sistem çevreye uyum sağlama işleviyle bunu gerçekleştirir (Akkuş ve Alevok İzci, 2018, ss. 227-228).

Sosyal hizmette sistem kuramı, bireyin sosyal çevreyle olan karşılıklı etkileşimini bütüncül değerlendirmeye olanak sağlayan bir bilgi temelini oluşturmaktadır. Sistem kuramı, sosyal hizmet uygulamalarında bireylerin yanı sıra grup, aile ve toplumu bir bütün olarak ele alan, sorunların çözüme kavuşturulmasında rol oynayan kuramlardan

biri olmuştur. Sistem düşüncesiyle SHU “her sistem bir diğerini etkiler” ilkesini kullanarak sorunları değerlendirmeye alır (Artan, 2010, s. 9). Dolayısıyla parçaları bütünlük içerisinde ele almak, sorun tespiti ve uygun müdahale için rehberlik sağlamaktadır.

Sosyal hizmet uygulamasının mesleki bir çıktısı olan sosyal inceleme raporları (SİR), sosyal hizmet uzmanları (SHU) tarafından hazırlanan bir değerlendirme raporudur (Artan ve diğ., 2018, s. 1). SİR’ler raporda söz konusu müracaatçıyı, ailesini ve çevresini tanıma ve birlikte ele alma imkânı sunar. Bu tür raporlar ihtiyaç alanlarına yönelik olarak farklılıklar gösterebilir. Örneğin ekonomik destek, psikolojik destek, kurum bakımı gibi (Tomanbay, 2010, s. 185). Sosyal hizmet uygulamasını kayıt altına almak; müracaatçının sorunu, müdahale planı, sosyal, ekonomik ve sağlık durumlarıyla ilgili bilgileri değerlendirme ve sevk etme işlemlerinin raporlanması işlemlerini kapsar. Kayıtların usulüne uygun ve düzenli tutulması, ayrıca belli kurallar dahilinde tutulması gereklidir (Altındağ, 2020, s. 133). SİR’lerin dışında hazırlanan durum değerlendirme raporu, süreç raporu ve sosyal araştırma raporu da sosyal hizmet uygulamasının somut çıktılarıdır.

SİR’ler müracaatçıyı temsil eden yasal bir evrak olarak SHU tarafından yazılmaktadır. Bu bağlamda uygulamanın bir parçası olan SİR’de sistem kuramının kullanımı ve olası faydalarının ortaya konması uygulama için önem arz etmektedir.

Literatür incelendiğinde Türkiye’de sosyal hizmet özelinde sistem kuramıyla ilişkili çalışmaların az olduğu görülmektedir. Bu sebeple bu çalışma, sistem kuramının uygulamada kullanımını ve yerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışma; bir uygulama çıktısı olan SİR’lerde sistem kuramının nasıl değerlendirildiği sorusu üzerinden şekillenmiştir. Bu minvalde SİR yazmış SHU’ların sistem kuramı üzerine görüşleri alınarak sistem kuramının raporlarda kullanımı hakkında bilgiler ortaya konmuştur. Bu çalışmada araştırmanın amacına uygun olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmış, SİR hazırlamış ve bunu deneyimlemiş SHU’ların bireysel görüşlerinin alındığı görüşme tekniğinden faydalanılmıştır.

Çalışmanın girişinde konu üzerine genel bir çerçeve çizilmiş olup çalışmanın seyrinde kuram ve sosyal hizmet uygulamasında sistem kuramı ile ilgili bilgiler, çalışmanın yöntemi, bulgular ve yorumlar, tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Sosyal Hizmet Uygulamasında Sistem Kuramı

Sosyal hizmet, insanların sosyal gelişimini ve kendi kaderlerini tayin etmelerini teşvik eden, insanların hayatlarını aktif olarak işlevsel ve olumlu düzeyde şekillendirmeye yardımcı olan uygulamalı bir disiplindir. Sosyal adalet, insan haklarına, çeşitliliğe ve farklılıklara saygı sosyal hizmetin temellerini oluşturmaktadır. Meslek olarak sosyal hizmet, sosyal değişmeyi ve bireyler arası ilişkilerdeki problemlerin çözümünü teşvik eder ve insanların özgür karar vermede hayatlarını daha iyi şekillendirmelerine olanak sağlar. İnsan davranışı, sosyal çevre ve sosyal sistemler üzerine bilimsel bilgilere dayanan sosyal hizmet, bireylerin çevreleri ile etkileşime girdiği noktalara ve bu noktalarda oluşan sorunlara müdahalelerde bulunur (Schilling ve Klus, 2018, s. 32).

Sosyal hizmetin temel amacı, bireyleri mümkün olduğunca yardımlardan bağımsız bir yaşam biçimi ortaya koymak konusunda desteklemek ve güçlendirmek, böylece bireylerin problem durumuna gelen yaşam alanlarını dayanılabilir hale getirerek değiştirmektir. Sosyal hizmet, organize bir yardım çeşidi olarak çağdaş toplumun

yardıma gereksinim duyan bireylerinin yardım ihtiyacını gidermek gibi bir işlevi yerine getiren bir disiplindir (Bommes ve Scherr, 2000, s. 14).

Sosyal hizmet bilimi, kuramın uygulamayı şekillendirdiği, uygulamanın kuramı etkilediği uygulamalı bir bilim dalı olarak diğer sosyal bilimlerden bu yönüyle ayrılmaktadır. Kuram belirli bir durum hakkında düşündüğümüz ve bu duruma dayanarak olabilecekler hakkında yaptığımız tahminde bulunma işlemidir (Teater, 2015, s. 10). Kuram, evrenin farklı yönlerinin düzenli ve tutarlı bir şekilde açıklanması çabasıdır. Kuramı “genelleştirilmiş fikirler dizisi” olarak açıklamak mümkündür (Kuhlmann, 2014). Sosyal hizmet kuramları, uygulama ve müdahalede ne yapılacağına karar vermeyi ve sosyal hizmeti anlamaya olanak sağlamaktadır. Kuram, bilgi ve uygulamanın farkını ortaya koyan bir bilgi temelidir. SHU’lar mesleki müdahalelerinde ne yapmaları gerektiğine karar verme ve kendilerine yöneltilen beklentileri karşılama durumunda olmaları nedeniyle kendileri için bir rehber niteliği olan kuramlara göre hareket etmek durumundadırlar (Payne, 2020, s. 18).

SHU’lar birey ve çevresine müdahalede bulunurken mesleki değerlere, ön değerlendirme, gözlem ve etik ilkelere uygun hareket etme sorumluluğuna sahip olmaları gerekmektedir. Bu değerlendirmelere uygun hareket edilmediğinde müraaatçıyı riske atma durumu söz konusu olmaktadır. Çünkü SHU’lar, yöntemlerini sezgi ve varsayımlarına göre uygulayamazlar. Diğer taraftan uygulamadan gelen bilgeliğini de kullanarak benzer deneyimlerini aktarabilirler. SHU’lar doğru müdahale için nelerin uygun olup nelerin değiştirilmesi veya düzeltilmesi gerektiğine karar verirken kuram ve yaklaşım üzerinde eleştirel bir gözle hareket edebilmeliler (Teater, 2015, s. 13).

Sosyal hizmet disiplininin yararlandığı kuramlardan sistem kuramı uygulamada başvurulan başat kuramlardan bir tanesidir. Sistem kavramı birbiriyle ilişkili öğeler bütünü ifade eder (Bertalanffy, 1956, s.2). Sistem, karmaşık bir nesnedir. İçinde yer alan tüm öğeler, aynı nesnenin diğer öğeleri ile öyle bir şekilde kenetlenmiştir ki bütününe yönelik olarak o sisteme ait bir karakter ortaya çıkmaktadır. Bir sistemin bütün parçalarının kendi aralarındaki bağlardan dolayı sisteme dair belirli nitelikler ortaya çıkmaktadır. Sisteme dair bu nitelikler, sistemin özelliklerini ortaya koymaktadır (Bunge, 1996, s. 77). Bunun ötesinde sistemin parçalarından da bazı alt özellikler türeyebilmektedir.

Sistem, kendi aralarında ilişkili öğeler bütünü olarak parçaların düzenli birleşimi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Sistemde bütün öğeler birbirlerine belli bir şekilde bağlıdır. Çevre kavramı ise bütünü nitelemekte ve bireylerin psikolojik, ekonomik, siyasal ve sosyal durumlarını belirleyen faktörler olarak tanımlanmaktadır (Yoldaş, 2019, s. 48). Sistem kuramı, insanların belli konularda derinleşirken olayın bütününe göz ardı etmelerine bir çözüm getirmek amacıyla ortaya çıkan bir kuramdır (Merten, 2000, s.181).

İlk olarak 1968’de Ludwig Von Bertalanffy tarafından ortaya atılan genel sistem kuramı biyoloji bilimi başta olmak üzere fizik, mühendislik ve sosyal bilimler alanlarını da etkisi altına almıştır (Müller, 1996, s.6). Genel sistem kuramı Bertalanffy’e göre bir dünya görüşüdür. Bu görüşe göre sistemin güçlerinden bir yaşam fenomeni meydana gelmektedir. Sistemin içerisinde dengeli bir halde ilerleyen dinamik bir süreç mevcuttur. Sistem kuramı sosyal bilimlerde sorun çözme ve çözüm üretme noktasında devreye giren bir bilimsel olanaktır (Yoldaş, 2019, ss. 13-19).

Sistem kuramı ortaya çıktığı ilk yıllarda, sosyal hizmetin yararlandığı psikodinamik yaklaşıma karşı bir tepkinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sosyolojik bakış açısının sosyal hizmetteki “sosyal” olgusuyla baş etmede psikolojik kuramların başarısız olmaları ve yetersiz kalmaları sonucuna karşı olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyolojik düşüncelerin vaka uygulamalarındaki geniş çaptaki uyarlamaları, yeni bir bakış açısı getirmiştir. Sosyal hizmette sistem kuramı “bütün” ve “bütünleştirme” üzerine eğilmektedir (Payne, 2020, s. 250). Sosyal hizmette sistem kuramı düşüncesini ortaya koyan bilimci Hearn 1958 ve 1969 yılları arasında yapmış olduğu çalışmalarla ilk katkılarını sunmuştur. Diğer önemli katkı ise Goldstein ve Pincus Minahan’ın 1973 yılında sosyal hizmet müdahalesine sistem düşüncesini uyarlamışlardır (Payne, 2020, s. 249).

Sosyal hizmet uygulamasında sistem kuramı dört farklı sistemde kullanılmaktadır. Bunlar müracaatçı sistemine yönelik uygulama, SHU’nun bireye yönelik mesleki uygulamaları, hedef sistemine yönelik uygulamalar ve eylem sistemine yönelik uygulamalardır (Pincus ve Minahan, 1973, s. 54).

Sistem kuramını sosyal hizmete uyarlamadaki temel amaç, olumlu değişimi oluşturacak müdahale için en uygun hedef sistemi belirlemektir (Teater, 2015, s. 29). Sistem kuramının sosyal hizmete en belirgin katkısı birey, aile, grup ve çeşitli sosyal grupları kapsayan müdahalelerde, bireysel ve sosyal etkenlerin hangi şekilde etkileşime geçtiğine odaklanıp böylece bireylerin çevreyle uyumlu bir şekilde yaşamalarına yardımcı olmaktır (Payne, 2020, s. 239). SHU’lar sistem düşüncesi ile farklı sistemlerin birbirleri arasındaki ilişki üzerinde dururken yalnızca müracaatçılar üzerinde değil, müracaatçıların etkileşimde bulunduğu çevresiyle de iletişime geçmektedir (Duyan, 2019, s.20).

Sistem kuramının bünyesinde bulunan açık-kapalı sistem, alt-üst sistem, entropi, sınır, çevre gibi kavramlar sosyal hizmet disiplinine doğrudan ve dolaylı yollardan katkıda bulunmakta, yeni bir bakış açısı getirmektedir (Cankurtaran Öntaş ve Akçay, 2014, s. 97). SHU’lar uygulamalarında sistem kuramını referans alırken üç farklı yardım sistemini kullanılmaktadırlar. Bunlar: İnfomal (gayriresmî) sistemler ya da doğal sistemler (aile, akraba, arkadaş), formel sistemler (sendika, örgüt) ve toplumsal sistemler (okul, hastane) olarak örneklendirilebilir (Pincus ve Minahan, 1973, ss. 54-63).

SHU’lar, insanların sorun çözme yeteneklerini geliştirmeye ve çevreleriyle olan ilişkilerini kolaylaştırmaya yönelik çalışmalar yaparlar. Bu doğrultuda SHU, müracaatçılarla profesyonel bir ilişki kurmakta ve gereken durumlarda onların farklı kurum ve kuruluşlara yönlendirilmelerine aracılık etmektedir. Bireyin çevresi içerisinde ele alındığı sosyal hizmet uygulamasında odak noktayı insan oluşturmaktadır. Burada SHU tüm bu sorun çözme aktivitelerini yerine getiren kolaylaştırıcı rolünü üstlenmektedir (Zastrow, 2016, s. 18).

SHU’lar korunmaya muhtaç çocuk, aile, engelli, yaşlı, şiddet mağduru kadın, mülteci ve benzeri birçok sorun alanıyla ve farklı ihtiyaç gruplarıyla çalışmaktadır. Bu manada SHU’lar müracaatçı profillerini iyi tanımalı, onların gereksinimlerine göre müdahale planı oluşturmalıdır. Bu planı hayata geçirmek için müdahaleyi yazılı hale getirmek durumundadır. Bir sosyal hizmet meslek etkinliği olan rapor yazmak, müracaatçı sistemini tanımayı amaçlar. SHU’lar müracaatçı ve çevresinde yer alan sistemlerden elde

ettikleri bilgiler çerçevesinde bir müdahale planı oluşturarak en uygun hizmeti sunarlar (Tekindal, 2020, s. 104).

SHU'lar çeşitli vakaları belgelemek ve değerlendirmek için dosyalar oluşturmakta ve bunları müracaatçılara yardımcı olacak önlemler ve yöntemler geliştirmek için kullanmaktadırlar. İnsanlarla ilgilenmenin yanı sıra SHU'nun gerçekleştirilmesi gereken çok sayıda organizasyon, yönetim ve planlama gibi görevleri de bulunmaktadır (Zengin ve Çalış, 2017, ss. 47-67). SHU'nun kuramsal bilginin yanında vaka yönetimi konusunda danışmanlık yapma, araştırma yapma, kaynak bulma ve raporlama becerilerine sahip olması da gerekmektedir.

SHU'lar uygulama sahasında elde etmiş oldukları verileri, gözlemleri ve değerlendirmeleri yazıya dökerek raporlaştırırlar, zira sunulan yardımı yasal olarak gerekçelendirmek durumundadırlar. Sosyal inceleme raporu (SİR) müracaatçıların karşı karşıya kaldıkları sıkıntılar hakkında bilgi veren yasal belgelerdir. Bu raporlar içeriğinde kişisel bilgiler, aile yaşantısı, eğitim, ekonomik ve sağlık durumlarıyla ilgili bilgiler bulunur. SHU'lar raporda edinmiş oldukları gözlemleri, psiko-sosyal durumlarını ve müdahale planına yer verirler. SİR için sosyal hizmet mesleğinde profesyonel bir emek gerektirmektedir. Zira raporlar; bilgi, gözlem, mesleki beceri ve deneyimlerinden faydalanılarak hazırlanmaktadır (Aşkun ve Erkoyuncu, 2023, s. 795). Sosyal hizmet müdahalesinin bir çıktısı olan SİR, problemin açıklamasında, durumun değerlendirilmesinde ve durumla ilgili kanaat getirilmesinde doğru karar alınmasına olanak sağlamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmanın amacı, SHU'ların sistem kuramı üzerine görüşlerini anlamak, müdahalelerinin bir parçası olan SİR'lerde sistem kuramını kullanıp kullanmadıklarını ortaya çıkarmaktır. Araştırmada sistem kuramının seçilmesindeki amaç; müracaatçının ilişkili olduğu sistemleri açıklama, sistem-çevre ilişkisi üzerinde etkileri anlama ve sorunları bu yöntemle bütüncül bir değerlendirme yapma olanağı sunmasıdır. Çalışmanın önemi, sistem kuramının sosyal hizmet mesleki uygulamalarına ve/veya müdahalelerine yansımalarını anlamaya yönelik özgün ilk girişim olmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmanın yöntemi, sosyal hizmet uygulamalarının bir ürünü olan SİR'lerde SHU'ların sistem kuramını kullanıp kullanmadıklarını ve olası faydalarını anlamaya ve değerlendirmeye yönelik olarak hazırlanan nitel araştırmaya dayanmaktadır. Nitel araştırmalar, araştırma konusu hakkında bireylerin görüşlerini anlamayı amaçlayan araştırmalardır (Creswell, 2014). Bu yöntemde bir olgunun derinlemesine anlaşılması hedeflenmektedir. Bu çalışma da bizzat SİR hazırlamış SHU'ların görüşlerini almak üzere yapılandırıldığı için fenomenolojik desen tercih edilmiştir. Fenomenoloji, araştırılan fenomeni deneyimleyenlerin nasıl deneyimlediklerini, ne düşündüklerini keşfeder. Bu yüzden bireylerin araştırılan konuya dair yaklaşımları, görüşleri ve deneyimlerinin anlaşılmasını gerektiren problemler fenomenolojik yaklaşımı gerektirir (Creswell, 2015).

Bu araştırmada temel veri sağlayıcısı olarak görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Nitel araştırmalarda sıklıkla başvurulan veri toplama tekniği olan görüşme, bireylerin kendi bakış açılarını özgün cümleleriyle ifade edebilmelerine imkân vermektedir. Bu bağlamda yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanımı uygun görülmüştür. Nitel araştırma yönteminde, araştırma problemini araştırmaya en iyi imkân veren katılımcıların seçildiği

“amaca yönelik örneklem” esas alınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.131). Bu çalışmanın öznelarını oluşturan katılımcılar, sosyal hizmet uygulamasında SİR hazırlayan SHU’lardan seçilmiştir.

Analiz aşamasında SHU’ların görüşleri tek tek incelenerek verileri sistemli hale getirmek adına kategorilere ayrılarak temalar oluşturulmuş ve betimsel analizi yapılmıştır. Betimsel analiz, elde edilen verilerin daha yakından incelenmesi, belli temalarla okuyucunun bulguları daha rahat kavrayacağı şekilde düzenli hale getirilmesini sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 89). Buna göre belirlenen temalar altında katılımcı ifadelerinin doğrudan alıntılanması ile yorumlar desteklenmiştir.

Görüşme soruları araştırmacı tarafından hazırlanmış ve Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu’ndan Etik Onay İzni (06.03.2022 tarih 2022/30 protokol numaralı) alındıktan sonra görüşmelere başlanmıştır. Görüşmeler 14.03.2022 tarihi ile 08.05.2022 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

Buna göre SHU’ların SİR’lerde sistem kuramını kullanmalarını değerlendirmeye yönelik olarak hazırlanan görüşme soruları aşağıdaki gibidir:

1. Sosyal inceleme raporu hazırlarken sosyal hizmet kuramlarından yararlanıyor musunuz?
2. Hazırladığınız sosyal inceleme raporlarında vakayı bütüncül açıdan anlamaya yarayacak sistem yaklaşımını kullanıyor musunuz?
3. Sosyal inceleme raporlarını değerlendirdiğinizde sistem yaklaşımının uygulamaya ne tür katkıları olabilir?
4. Sosyal inceleme raporu hazırlarken kuramlardan faydalanmada ne tür güçlükler yaşamaktasınız?

Araştırma alanına bakıldığında Türkiye’de Artvin ilinde, Almanya’da ise yazarın bir dönem yaşamını geçirdiği Köln Şehrinde hizmet veren, lisans eğitimlerini Almanya’da tamamlayan Türk SHU’lardan oluşmaktadır. Görüşmeler yapılandırılmış görüşme formu çerçevesinde tüm katılımcıların kişisel verilerinin gizliliği esas alınarak gerçekleşmiştir.

Bu çalışmanın araştırma grubu, üniversitelerin sosyal hizmet lisans bölümlerinden mezun SHU’lardan oluşmaktadır. Sosyal hizmet müdahalesi kapsamında SİR hazırlayan Türkiye’den 5, Almanya’dan 5 SHU ile bire bir görüşme, çevrimiçi görüntü ve e-posta yoluyla bilgi ve deneyim paylaşımı sağlanmıştır. Türkiye’deki SHU’ların tümüyle bire bir görüşme gerçekleşirken Almanya’daki SHU’lardan 4’ü ile çevrimiçi görüntülü görüşme, 1’i ile e-posta yoluyla bilgi alışverişi sağlanmıştır. Görüşmelerin analizinde Türkiye’deki katılımcıların isimleri KT, Almanya’daki katılımcıların isimleri ise KA şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 1. Araştırmada görüşmeye katılan sosyal hizmet uzmanlarına ilişkin bilgiler

No	Mesleki Ünvan	Cinsiyet	Görev Süresi	Görev Yeri	Çalıştığı Kurum
KT1	Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	7 yıl	Artvin	Artvin Sosyal Hizmet Merkezi
KT2	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	4 yıl	Artvin	Artvin Sosyal Hizmet Merkezi

Tablo 1 devamı					
No	Mesleki Ünvan	Cinsiyet	Görev Süresi	Görev Yeri	Çalıştığı Kurum
KT3	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	8 yıl	Artvin	Hopa Sosyal Hizmet Merkezi
KT4	Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	12 yıl	Artvin	Hopa Sosyal Hizmet Merkezi
KT5	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	5 yıl	Artvin	Artvin Sosyal Hizmet Merkezi
KA1	Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	9 yıl	Köln	Köln Belediyesi Göçmen Danışma Merkezi
KA2	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	9 yıl	Köln	Köln Belediyesi Gençlik Dairesi
KA3	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	7 yıl	Köln	Gençlik Dairesi Okul Sosyal Hizmeti
KA4	Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	9 yıl	Köln	Gençlik Dairesi Sosyal Danışma Merkezi
KA5	Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	25 yıl	Köln	Gençlik Dairesi Özel Yaşam Merkezi

Bu çalışma birtakım kısıtlılıkları da beraberinde getirmiştir. Sosyal hizmet ve sistem kuramı ilişkili Türkçe literatürün sayı bakımından az oluşu, örnekleme oluşturan katılımcılardan Almanya'da olan SHU'larla mekânsal ve finansal sınırlılıklar, içinde bulunulan zamanda yaşanan pandemi nedeniyle zaman ayıramama ve seyahat kısıtlılığı nedeniyle daha fazla katılımcı sayısına ulaşamamıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Türkiye ve Almanya'daki SİR hazırlayan SHU'ların görüşlerine ilişkin bulgular; SHU'ların kuramlardan faydalanmaları, sistem kuramını raporlarda kullanmaları, sistem kuramının uygulamaya katkıları, kuramlardan faydalanmadaki güçlükler olmak üzere 4 tema şeklinde analiz edilmiştir. Araştırmanın tema ve kodlarını gösteren tablo aşağıda yer almaktadır:

Tablo 2. Bulgulardan elde edilen tema ve kodlara ilişkin bilgiler

Temalar	Kodlar
SHU'ların kuramlardan faydalanmaları	Zamanla öğrenilen bir süreç
	Kuramsal bilgi temelini faydası
	Daha çok yasal çerçeveye göre çalışma
Raporlarda sistem kuramının kullanılması	Bütüncül yaklaşımın katkısı
	Bireyi çevresiyle birlikte değerlendirme
Sistem kuramının uygulamaya katkıları	Sorunun doğru tespiti
	Birey dışındaki sistemlerin belirlenmesi
	Sorunun çözümünde diğer sistemlerden faydalanma
Kuramlardan faydalanmada yaşanan güçlükler	İş yükü
	Kuramsal bilginin zamanla unutulması
	Yönetmelik ve yasal çerçevenin kısıtlayıcılığı

SHU'ların kuramlardan faydalanmaları

Katılımcıların SİR hazırlarken sosyal hizmet kuramlarından faydalanıp faydalanmadıklarının anlaşılmasına yönelik yöneltilen soruya dair görüşleri aşağıdaki şekildedir:

Türkiye'deki katılımcılardan KT1, KT3, KT5 lisans eğitiminde almış oldukları kuram bilgisinden uygulamada faydalanmaya çalıştıklarını ancak bunun uygulama sürecinde zamanla öğrenilen bir süreç olduğunu ifade etmişlerdir.

Açıkçası ben işe başladığımda okulda öğrenmiş olduğum kuramlar ve teoriler bir kenarda durdu. Ben tamamen iş ortamında bu işi öğrendim, size açıkça söyleyeyim uygulama ortamında. Çünkü okuldaki öğrendiğimiz kuramlar, teoride kaldı. Bize uygulama olarak gösterilmedi. Hani en azından bir staj yaptığımız zaman alana çıkmış olsaydık, yerinde görseydik vakaları, tabii ki daha donanımlı işe başlamış olurum. Ama sıfırmışım işe başladığımda, bunu gördüm. Daha sonra incelemelere çıktıkça tabii ki arkadaşların yardımlarıyla... (KT3)

...memurluk sürecimde sosyoekonomik destek birimde lisans eğitiminde gördüğümüz teorik dersleri nasıl uygulamaya aktaracağımızı bilmiyordum. SED Birimine başvuran bir ailenin mevcut durumunu görmek, bireylerin yaşadığı haneyi ziyaret etmek için meslek elemanı olarak bir SHU ve bir sosyolog eşliğinde aileye bazı sorular sorarak ve notlar alarak oradan nasıl SİR hazırlayacağımı zaman içerisinde öğrendim. Okulda gördüğümüz derslerdeki kuram ve yaklaşımları, uygulamaya gelince öğrendiğimiz teorik bilgileri uygulamaya aktaramadığımızı söyleyebilirim. Çünkü teorik kuramlar çok karışık ve anlaşılması zor gelirdi. Sosyal hizmet bölümünde okuyan öğrencilerin, okulda öğrendiğimiz teorik bilgilerin uygulamada kullanılması sadece staj eğitimiyle yapılması çok yetersiz olduğunu ve lisans eğitimin 3. ve 4. dönemlerinde derslerin tamamı uygulamalı olmalıdır. Çünkü sosyal hizmet mesleği, sosyal ve uygulamalı bir meslektir. (KT5)

Almanya'daki katılımcılar ise:

KA1 göçmenlere yönelik sosyal hizmette göçmenlerin yeni yaşamlarına uyum sağlamaları açısından kısa vadede ilgili hizmet birimine sevkini sağladığını, kuramsal bilgisi sayesinde göçmenlerin psikolojik durumlarının arka planına bakabildiğini ifade etmiştir.

Göçmenlerle çalışırken daha çok yasal prosedürle ilgili konu odağına göre yoğunlaşıyorum... Bizim yaptığımız onlara yeni yaşamlarında hangi hakları olduğunu, nerelere başvurabileceklerini, Almanca ile ilgili dil bariyerlerini nasıl aşmaları gerektiği konusunda örneğin entegrasyon kurslarına yönlendirmek gibi. Sosyal hizmet kuramları pratikte yol gösterici olabiliyor. İnsanları nasıl ele almamız gerektiği konusunda örneğin göç ile ilgili onların yaşamış oldukları travmaların arka planına bakabiliyorum. (KA1)

KA4 sosyal hizmet kuramlarından faydalandığını belirterek kuramsal bilgi temelini kullandığını açıklamıştır.

Sosyal hizmet kuramlarından elbette faydalanıyorum. Çünkü aileyi işlevsel hâle getirmek için bilgi temeline ihtiyacımız vardır. Biz ona göre yöntem belirleriz. (KA4)

KA2, uygulamalarında kuramları kullanmadığını belirterek yasal çerçevenin gereklerine göre çalıştığını ifade etmiştir. KA3 ise kendisinin Türk olması sebebiyle müracaatçı profilini anlayabildiğini, bunun sağlıklı karar verme sürecine katkısını ve uygulamaları kuramlardan faydalanmadan gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Hayır. Sosyal hizmet kuramlarının kullanımını gerektirecek bir rapor hazırlamıyoruz. Bakım Yönetmeliği Yasası çerçevesinde yasal gerekliliklere uymak zorundayız. (KA2)

Benim bu alanda çalışmam hem Türkçe bilmem hem de Türk kültürünü iyi bilmem hem benim için hem de çalışmanın sağlıklı yürümesi açısından önemlidir. Ben, çalışmamda sosyal hizmet kuramından faydalanmıyorum diyebilirim. (KA3)

Raporlarda sistem kuramının kullanılması

Katılımcılara SİR'de sistem yaklaşımını kullanıp kullanmadıklarının anlaşılmasına ilişkin soru yöneltilmiştir. İlgili ifadeler aşağıda yer almaktadır.

KT1 danışmanlık yapılan vakalarda özellikle sorun tespitinde sistem kuramının bütüncül yaklaşımından yararlandığını belirtmiştir.

Özellikle danışmanlık yaptığımız vakalarda veya yeni gelen korumaya muhtaç çocuk vakalarında sistem kuramı kullanmaya çalışıyoruz, bütüncül yaklaşıma çalışıyoruz. Özellikle aile, komşu okul gibi çevresini, dosya geçmişini araştırıyoruz. Daha önce tedbir alınmış mı, bizim kurumda ailesinin ne gibi bir münasebeti olmuş? Sadece kendisiyle ilgili değil, ailesiyle ilgili tespitler de karşımızda çıkıyor. Bizim amacımız da zaten sorunu tespit etmek... Ama şu anda yaptığımız tespit çalışmalarında evet bütüncül yaklaşıyoruz diyebiliriz. (KT1)

KT2 kadınlarla sosyal hizmet uygulamalarında kadınların beraberinde getirdikleri çocukları da bütüncül olarak değerlendirmeye aldıklarını, yalnızca kadını değil, çocuğun da danışmanlık hizmeti dışında, okul ve hastane gibi çocukla ilgili diğer sistemlerle beraber çalıştığını belirterek çok boyutlu çalıştığını ifade etmiştir.

Bütüncül yaklaşıyoruz tabii... Çocukları da koruma altına alıyoruz. Örneğin anneler çocuklarıyla beraber geliyorlar. Kişinin annesi babası evliyse anne baba desteği önemli bu süreçte. Ailenin geliri, eğitimi yoksa sıfır gibi hissediyor kendini. Bu sefer adama muhtaç hissediyor kendini. Çocuklu vakalarda, çocukların psikolojik durumlarını da inceliyoruz. Psikolojik destek de vermeye çalışıyoruz... Kadın konuk evinde kalıyorsa okul durumu, nakil durumu, ders takibi, hastane ve saire inceleme ve izlemeyi yapıyoruz. Sadece bir şey üzerinde takılı kalmıyoruz. Çok boyutlu çalışıyoruz diyebilirim. (KT2)

KT4 uygulamada sağlıklı karar vermenin yolunun vakanın bütüncül değerlendirmesinden geçtiğini, bu anlamda tüm bilgi kaynaklarını kullandığını ifade etmiştir.

Vakayı bütüncül değerlendirmesek zaten sağlıklı bir karar vermiş olamayız. Tabii vakayı sadece aileyle görüşmek olmaz. Gizlilik esası çerçevesinde tüm bilgi kaynaklarını kullanmaya çalışırız. Bu; ev sahibi olur, muhtar olur, komşu olur. (KT4)

KT5 engelli bireylerle gerçekleştirdiği sosyal hizmet uygulamasında hazırlanmış olduğu SİR'de engelli tanıttığı bilgilerden faydalanarak değerlendirme yaptığını, güncel durum değerlendirmesinde engelli bireyi tüm boyutlarıyla ele aldığını ifade etmiştir.

Sosyal inceleme raporunda, engelli bireyin aile öyküsünü, sağlık bilgisini, ekonomik durumunu, eğitim durumunu, sabıka durumu araştırılıp son olarak da değerlendirilme yapıp rapor sonlandırılır. Raporun hazırlanmasında engellinin genel durumu, güncel durumu, sağlık durumunda herhangi bir değişim var mı, çevreyle iletişimi ve gelişimi nasıl... Bunlar değerlendirmeye alınır. Bakıma muhtaç engelli bireyi, tüm boyutlarıyla ele almak durumundayız. (KT5)

Almanya'daki katılımcılar ise:

KA1 göçmenlere yönelik sosyal hizmet uygulamasında sorun çözüme yaklaşımını kullandığını belirtmiştir. Diğer taraftan farklı yardım sistemlerini kullandığını ifade etmesi sistem kuramından da faydalandığının göstergesidir.

Sistem kuramını direk kullandığımı söyleyemem ama yardım sunarken farklı yardım sistemlerini kaynak olarak sunuyorum. Ben bireyle çalışırken genellikle güncel durumuyla ilgileniyorum. (KA1)

KA3 sistem kuramının bütüncül bakış açısı ile çevreden elde edilen verileri değerlendirmelerinde kullanmaktadır.

Ben sosyal araştırma raporu adı altında gençlik dairesine rapor sunmaktayım. Çocuğun sosyal çevresini, okul çevresini, anne babası ve kardeşlerini görüşmeye dâhil ederek değerlendirme yapıyorum. Sorunlu çocuklarda özellikle hekimin görüşünü de dikkate alarak ona uygun bir yardım seçeneği sunulmasını sağlıyorum. Bu anlamda, elde ettiğim verileri bütünlük içerisinde değerlendirme imkânım oluyor. Dolayısıyla sistem yaklaşımını kullandığımı söyleyebilirim. (KA3)

KA5 sistem kuramından faydalandığını, müracaatçının çevreyle olan iletişimini işlevsel hâle getirmeye çalıştığını açıklamıştır.

Ben, sistemik aile terapisti uygulamasıyla sistem yaklaşımından faydalandığımı söyleyebilirim. Bu yaklaşım ile müracaatçıya yardım seçenekleri sunulur, onun mevcut kapasitesine ve becerisine göre ilgi alanına yönlendirilir. Diğer taraftan çevreyle etkileşimini işlevsel hâle getirmeye çalışıyorum. (KA5)

Sistem kuramının uygulamaya katkıları

Katılımcılara sosyal inceleme raporlarını değerlendirdiklerinde sistem yaklaşımının uygulamaya ne tür katkılarının olabileceği yönünde sorular yöneltilmiştir. Buna göre katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

KT1 uygulamada genellikle sorun çözüme yaklaşımını tercih etmesi sebebiyle sorunu doğru tespit etme durumuna dikkat çekmektedir.

Şimdi bizde sorunlara yani ben daha çok olaya sorun çözüme terapisi kapsamında baktığım için sorun çözüme terapisi kapsamında sorunu doğru tespit ettiğinizde çözüme de o derece yaklaşıyorsunuz. Eğer sorun tespit aşamasında kişiyi etkileyen bütün odakları ele alırsak çözümün de doğru olacağını düşünüyorum. Evet faydalı oluyor. Şunu yapmıyoruz ama kitaptan bakıp öyle bir şey yapmıyoruz. Sosyal hizmetin belli şeyleri var. Bilgi temeli, beceri temeli falan bunlardan alıyoruz. (KT1)

KT2 her sistemin bir diğerini etkilediğinden yola çıkarak aile örneğinde bir kadını ele aldığına çocuğunu da onunla birlikte değerlendirmenin, çocuğun ileriki yaşamında oluşabilecek birtakım olumsuz yaşam koşullarının oluşmasında koruyucu ve önleyici tedbir olabileceğini belirtmiştir.

Sistem kuramı elbette uygulamaya katkıları vardır. Bunları göz ardı edemeyiz. Biz birey olarak kadını ele alıyoruz. Ama çocuğu arka planda bırakırsan o çocuk okul çevresinde kayabilir. Farklı arkadaşlardan etkilenebilir. Göz ardı ettiğin an, ileride annesinin durumuna düşebilecek pozisyona düşebilir. Ailede baba sorunluysa çocuğu ele almazsan babası gibi birini bulma ihtimali yüksek. Takibini yapmazsan arkadaş çevresinde farklı şeylere

yönelenler var. İşte o yüzden de bunların hepsini değerlendirmesek mutlaka açık veririz. Geri kalanı dışarda bırakmıyoruz, her türlü bakmalıyız. Ekonomik durumları için şu yardım da var diyerek farklı sistemleri de dâhil edebiliyoruz. Adliyeden bir avukat talep edebilirsiniz gibisinden farklı sistem seçeneklerini sunabiliyoruz. Bu haklarınız var, şu hizmetlere yönelebilirsiniz diye arayabiliyoruz. (KT2)

KT4 bazı müracaatçıların sorunlarını net olarak ifade edemediğinden yola çıkarak sıkıntıları dile getiremediklerini ancak çevreden elde edilen bilgilerin kendilerini gerçek bilgiye götürdüğünü söylemiştir. Dolayısıyla müdahalenin odağındaki kişiyle ilgili yakın çevresinden alınan bilgi ve görüşler sorun tespitinde yarar sağlamaktadır.

Sistem yaklaşımı... bazen müracaatçılar doğru söylemeyebilir. Tam olarak problemini ifade edemeyebilir. Derdini anlatamıyordur veya kadın şiddete uğradıysa baskıdan kaynaklı doğruları söyleyemez. Ama alt komşusu gerçekleri söyleyebilir. Bu anlamda bizi gerçeğe, aslında doğru olana götürebiliyor. (KT4)

KT5 rapor hazırlarken sistem yaklaşımının katkısı olduğunu, yardım sistemlerini kullanarak bireye evde bakım yardımı veya kurum bakımı hizmetleri sunulabildiklerini ifade etmiştir.

Engelli biriminde görev yapan meslek elemanları SİR yazarken sistem yaklaşımının katkısı vardır. Örneğin engelli bireyin yüksek yararı göz önünde bulundurularak hangi sosyal hizmet modelinden faydalanabilir düşünüldüğünde, sistem yaklaşımıyla bireyin yaşadığı yeri ziyaret edilerek engelli bireyi tüm sosyal yaşantısı ve sağlık durumu, gelir durumunu da dikkate alınarak hazırlanan SİR ile engelli bireyin yararına uygun olan sosyal hizmet modeli belirlenebilmektedir. (KT5)

Almanya'daki katılımcılar ise:

KA1 hazırlamış olduğu raporlarda sistem kuramının katkıları olduğunu ifade etmiştir.

Sosyal inceleme raporunda sistem yaklaşımının uygulamaya katkısı şöyle olmaktadır. Raporun içeriğinde sorunun çözümü için farklı kuruluşlarla iş birliği yapıldığı yazılır, müracaatçıyı farklı bir kuruluşa sevk edebiliriz. Psikolojik danışmanlık veya iş bulma konusunda danışmanlık seçeneklerini sunabiliriz. Gelen müracaatçının göçünün arka planına bakabiliyoruz. Geldiği yer, kültürel değerleri, inançları noktasında bir izlenim elde ediyoruz. O anlamda faydalı olduğunu düşünüyorum. (KA1)

KA3 sistem kuramı sayesinde çocuğun etkileşimde olduğu bütün faktörleri değerlendirmeye alarak yardıma ihtiyacı olup olmadığına karar verdiğini açıklamıştır. Bu anlamda sistem bakış açısı karar verme sürecinde yardımcı olan bir unsurdur.

Sistem yaklaşımı raporda çocuğun ilişkili bulunduğu tüm unsurlar ele alınır. Tüm bilgiler toplandıktan sonra gerçekten yardıma ihtiyacı olup olmadığına karar verilebilir. Bu anlamda yardımcı olur. Çocuğun kendisine ve ailesine diğer kuruluşlarla iletişime geçerek yardım seçenekleri sunulabilir. (KA3)

KA5 sistem kuramının bireyin çevresiyle olan etkileşimlerinde olumlu katkı sunduğunu ifade etmiştir.

Sistem yaklaşımı müracaatçıların ilişkili bulunduğu ailesi, arkadaşları, akrabaları, kurum ve kuruluşlarla olan etkileşimlerini güçlendirmeye yönelik olarak katkıda bulunmaktadır. (KA5)

Kuramlardan faydalanmada yaşanan güçlükler

Sosyal hizmette kuram ve uygulama ilişkisi, akademik ve mesleki tartışmalarda mesleğin gelişimi hususunda ele alınmakta, kuramı mesleki uygulamaya yansıtmak sorunların tespiti ve değerlendirilmesinde yardımcı olduğu vurgulanmaktadır. SHU'nun mesleki yeterliliği, uygulamasında kuramsal katkıları oranında gelişme gösterebilmektedir (Dominelli, 1997). Bu bağlamda katılımcılara SİR hazırlarken kuramlardan faydalanmada ne tür güçlüklerin yaşandığı sorusu yöneltilmiştir.

KT4 engel olarak iş yükü nedeniyle verimli olamayacağını belirtmiştir.

Sosyal hizmet kuramlarını tam olarak uygulamak istiyorsak Aile Bakanlığı'ndaki sistemi biraz eleştirmek lazım. Bir meslek elemanı psikolog çocuk gelişimci, eğer altmış tane çocukla çalışıyorsa bir şey yapamaz...Ben de isterim ki bir meslek elemanı ekonomik yardımla uğraşmasın, gerçek bir danışmanlık hizmeti sunsun. Daha çok psiko-sosyal ve koruyucu önleyici tedbir amaçlı çalışsak... Onun dışında evrak memuruyuz. İster istemez raporu kısaltıyoruz, en kısa sürede yazmaya çalışıyoruz. Çünkü işimiz yoğun. (KT4)

KT5 sosyal hizmet kuram ve yaklaşımlarını uygulamaya aktarmada sıkıntı yaşadığını, yönetmeliğe bağlı kalarak rapor hazırladığını ifade etmiştir.

Sosyal hizmet derslerinde gördüğümüz kuram ve yaklaşımların birçoğunu uygulamaya aktarmakta hala güçlükler yaşadığını söyleyebilirim. Çünkü kuram ve yaklaşımlarından ziyade daha çok yönetmeliğe bağlı kalınarak belli kalıplarla SİR hazırlanılmaktadır. (KT5)

KT1 ve KT2 mesleki uygulamalarda eksik kaldıkları durumlarda süpervizyon desteğinin yardımcı olabileceğini düşünmektedirler.

Okullarda kuramları direk ezbere öğreniyorduk. Direk onlar üzerinden öğreniyorduk uygulamanın nasıl olacağını. Bilgilerimiz günceldi. Ama bir zaman sonra bunlar pratik hâle dönüşüyor. Ben görüşme yaparken artık bir şeye bakma ihtiyacı duymuyorum. Bazı arkadaşlarımızla yeni gelenlere süpervizyon yapabiliyoruz. Pandemi döneminde başladığımız için oryantasyon alamadık. Direk birbirimizden işi öğrendik. Bu sefer ben ona, o bana öğretti derken güncelleyemedik kendimizi. (KT2)

Almanya'daki katılımcılar ise:

KA1 sosyal inceleme raporlarında kuramlardan faydalanmada sorun yaşamadığını belirtmiştir.

Açıkçası kuramlardan faydalanmada sıkıntı yaşamıyorum. Yazılı bir raporda benden beklenen yasal prosedürle ilgili yardım kapsamında istenen ilgili mercilere vakanın sevkini yapmak olduğu için bir sorun yaşamıyorum. (KA1)

KA3 sosyal hizmet uygulamalarında derslerde öğrenmiş olduğu kuramsal bilgileri hatırlamakta zorluk çektiğini belirterek rapor yazmanın zamanla tecrübeyle gelişebileceğine dikkat çekmiştir.

Uygulamada derslerde öğrendiğim teorik bilgilerin aklımda kalması zor olabiliyor. Onun dışında bir güçlük çekmiyorum. Zaten rapor hazırlamak bir zaman sonra tecrübeyle beraber kolay hâle geliyor. (KA3)

KA4 vermiş olduğu danışmanlık hizmetinin yalnızca kurumsal alanda değil kuruluş dışında da müracaatçının işlemlerini halletmek zorunda olduğunu belirtmiş, iş yoğunluğuna vurgu yapmıştır.

Bizim çalışmamız oldukça yoğun oluyor. Yalnızca büroda danışmanlık hizmeti vermiyoruz. Aynı zamanda müracaatçının evrak işlemlerini halletmek amacıyla ilgili kuruluşlara gidip sorunlarını çözmeye uğraşıyoruz. Benim rapor yazarken herhangi bir kuramı uygulayayım diye bir çabam olmuyor açıkçası. Sorun durumuna bağlı olarak konunun içeriğini gözlemlerime göre yazıyorum. (KA4)

Tartışma

SİR yazımında kuramlardan faydalanmaya dair görüşlere bakıldığında Türkiye'deki katılımcıların genel olarak lisans eğitiminde almış oldukları kuramsal bilgileri ilk zamanlarda uygulamaya aktarımda zorluk çektikleri, ancak bunu zaman içerisinde deneyimle kazandıkları anlaşılmıştır. Bu anlamda SHU'ların mesleki tecrübelerinin uygulamayla paralel olarak geliştiği söylenebilir. Dolayısıyla SHU, mesleki yetkinliği çerçevesinde uygun yaklaşımı kullanmaktadır. Bu anlamda sosyal hizmet uygulamasının -ki bunun içinde SİR yazmak da yer almakta- zaman içerisinde geliştirilebilen bir meslek olduğu söylenebilir. Diğer taraftan her iki ülkedeki SHU'ların kuramsal bilgi temeliyle olay ve olgulara bütüncül bakabildikleri görülmüştür. Sosyal hizmet kuramı uygulamanın daha iyi anlaşılmasına imkân veren, müdahalenin olumlu sonuç vermesine katkıda bulunan bilgi temeli (Aslan ve Güngör, 2019) olarak uygulayıcıların olaylara bütüncül bakmasını sağladığı literatür tarafından da desteklenmektedir.

Sistem kuramından faydalanmaya ilişkin görüşlerini ifade eden Türkiye'deki SHU'ların; vakalara bütüncül yaklaşıma çalıştıklarını, bireyin sosyal çevresi ve dosya geçmişini araştırdıklarını, tek bir nokta üzerinde odaklanmadıklarını, çok boyutlu çalıştıklarını ve hane ziyaretleri gerçekleştikçe vakaları bütüncül ele almalarının gerektiğini, aksi halde sağlıklı bir karar veremeyeceklerini ifade etmişlerdir. Almanya'daki SHU'ların sistem kuramından faydalanmaya ilişkin görüşlerine bakıldığında; farklı yardım sistemlerini kaynak olarak kullandıkları, elde edilen verilerin durumu bütünlük içerisinde değerlendirmeye imkân sunduğu, sistemik aile terapisti olarak sistem kuramından faydalandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bir katılımcının sistem kuramından faydalanmadığı, dolayısıyla geneli yaklaşımı kullandığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Türkiye ve Almanya'daki SHU'ların büyük çoğunluğunun sistem kuramından faydalandığı bilgisine ulaşılmıştır. Literatürde de benzer şekilde vurgulandığı gibi sosyal hizmette sistem kuramı; bireylerin, bireylerarası ve toplum sistemleri arasındaki etkileşimlerinde ortaya çıkan işlevsizliklerin ve çatışmaların ortadan kaldırılmasına yönelik yapılandırmacı çalışmalar yürüterek bireylerin topluma uyum sürecine katkıda bulunur (Bardmann ve Laprecht, 2004, s. 24). Sosyal hizmet, bireylerin sosyal sistemlerine odaklanarak mikro, mezzo ve makro boyutta etkinlikler oluşturur. Sosyal hizmet uygulamasında ailenin içinde olduğu doğal sistemler, etkileşimlere sonradan dâhil olan yasal düzlemdeki formel sistemler ve herhangi bir kurumun sürece dâhil olduğu toplumsal sistemler (Artan, 2010, s.18) vakanın çözümlenmesinde yardımcı unsurlardır.

Sistem kuramının uygulamaya katkılarına ilişkin görüşlerini belirten Türkiye'deki SHU'ların; sorun tespitinde bütün odakları ele almanın çözüme ulaştıracağına, bireyle çalışırken diğer aile fertlerini göz ardı etmenin ileride farklı sorunlara yol açabileceğine,

çevreden elde edilen bilgilerin karar verme sürecinde etkili olduğuna, çevreyle iletişimin doğruya götürdüğüne ve yaşadığı yerden başlayarak gözlemlerin rapora yansıtıldığına dair bilgilere ulaşılmıştır. Almanya'daki SHU'ların görüşlerine göre sistem kuramı sayesinde müracaatçının geldiği yer, kültürel değerleri ve inançları noktasında bir izlenim elde edildiği ifade edilmiştir. Ayrıca bir diğer SHU; sistem kuramını dikkate aldığını, çocuğun okulda ilişkili bulunduğu tüm unsurları ele aldığını, aileyi bütüncül değerlendirme imkânı bulduğunu söylemiş ve kuramın müracaatçının ilişkili olduğu çevresini güçlendirmeye yönelik katkıda bulunduğu vurgusunu yapmıştır. Literatür de bu durumu desteklemektedir. Sistem kuramı, odak birey dışında diğer bireyleri sisteme dahil ederek etkileşimleri üzerinde değerlendirme avantajı sağlamakta, SHU da vaka yönetiminde olumlu değişimi gerçekleştirebilmektedir (Payne, 2020). SHU'lar, sistem kuramı ile çevresi içerisinde birey, aile, grup etkileşimlerine odaklanarak bütüncül bir bakış açısı oluştururlar (Duyan, 2019, s. 20).

Kuramlardan faydalanmada yaşanan güçlüklerle ilişkin Türkiye'deki SHU'lar; uygulamalı eğitimin ve sorun tespitinde doğru noktaları yakalamanın gerekliliğine, görüşmede direnç gösteren müracaatçılara, iş yükünün fazlalığına ve belli kalıpların dışına çıkılmadığına vurgu yapmışlardır. Almanya'daki SHU'ların kuramlardan faydalanmada yaşanan güçlüklerle ilişkin görüşlerine göre ise herhangi bir sıkıntı yaşamadıkları ancak görüşmede direnç gösteren müracaatçılara dikkat çektikleri ortaya çıkmaktadır. Kuramları uygulamada kullanmadığını belirten katılımcı ise mesleki deneyimin gerekliliğine ve genelci yaklaşıma göre uygulamayı gerçekleştirdiğine dikkat çekmiştir. Literatür boyutuyla da Secker'in kuram ve uygulama üzerine yapmış olduğu çalışmada da öğrencilerin kuram ve uygulamayı bütünlendirmekte zorlandıkları ortaya çıkmıştır (1993).

Sonuç

Araştırma verilerine dayanan sonuçlar aşağıda yer almaktadır:

Türkiye'deki SHU'ların SİR hazırlarken ağırlıklı olarak sorun çözme yaklaşımı, psikodinamik kuram, ekolojik yaklaşım ve genelci yaklaşımlardan faydalandıkları, Almanya'daki SHU'ların ise çoğunlukla genelci yaklaşım, kültüre duyarlı yaklaşım ve sistem kuramından faydalandıkları anlaşılmıştır.

Sistem kuramından faydalanmaya ilişkin olarak Türkiye'deki SHU'ların, müdahaleye bütüncül yaklaşıma çalıştıkları, bireyin sosyal çevresi ve dosya geçmişini araştırdıkları, Almanya'daki SHU'ların ise farklı yardım sistemlerini kaynak olarak kullandıkları öğrenilmiştir.

Sistem kuramının uygulamaya katkılarına bakıldığında Türkiye'deki SHU'lar, problemin teşhisinde bütün odakları ele almanın önemini, çevreden elde edilen bilgilerin karar verme sürecinde etkili olduğunu, Almanya'daki SHU'ların ise müracaatçının geldiği yer ve kültürel bağlamı üzerine izlenim elde ettikleri anlaşılmıştır.

Sosyal hizmet uygulamalarında kuramlardan faydalanmada karşılaşılan güçlüklerle ilişkin Türkiye'deki SHU'ların uygulamalı eğitimin gerekliliğine ve iş yükünün ağırlığına, Almanya'daki SHU'ların ise uygulamada mesleki deneyimin ve genelci yaklaşımın önemine vurgu yaptıkları anlaşılmıştır.

Sonuç olarak sosyal hizmette sistem kuramın değerlendirme yapabilmek için bir bakış açısı ve temel sunan bir düşünce olduğu, değerlendirilen müracaatçı grubunun ihtiyaç

veya sorunlarının kaynaklarını ve sistemlerle ilişkisini anlamak ve hangi noktalara müdahale edileceğini görebilmek için bir yol haritası sunduğu görülmüştür.

Araştırmadan çıkarılan sonuca göre her iki ülkede de SHU'ların sistem bakış açısını müracaatçıların değerlendirme ve karar verme süreçlerinde etkin bir müdahale için kullandıkları anlaşılmaktadır.

Öneriler

1. SHU'ların, hizmetten yararlanan müracaatçıların buldukları yerden başlayarak ilişkili bulunduğu sorun alanı, kaynak ve ağları daha iyi kavramak adına bütüncül bir yaklaşım sergilemeleri gerekmektedir.
2. Sosyal hizmet alanındaki farklı yaklaşım ve kuramların kullanılmasıyla örneğin kadınlar, çocuklar, engelliler, ergenler ve yaşlılar gibi çeşitli gruplarla yapılan sosyal hizmetler etkin bir şekilde sürdürülebilmektedir. SHU'lar sosyal sorunların üstesinden gelinmesi amacıyla sosyal hizmet mesleğinin etkinliğini artırmaya yönelik olarak bilimsel yönden kendini geliştirmeli ve kuramlarla birlikte kendine has yöntemler geliştirmelidir. Örneğin korunma ihtiyacı olan çocuğu mikro, mezzo ve makro boyutuyla ele alıp en uygun hizmet modelini sunmak gibi.
3. SHU'ların bir müracaatçıyı tüm müdahale süreçleriyle ele alarak bütüncül bir değerlendirme yapabilecek kapasitede olması gerekmektedir. Bütüncül bir yaklaşımın gerçekleşmesi için kuramsal bilgi temelini yanında kuruluşların gerekli imkân ve ekipmanları sağlaması da bir zorunluluktur.
4. SHU'ların kuramsal düzeyde bir SİR hazırlaması için zaman baskısını hissetmemeleri, başarılı bir uygulama açısından önemlidir. Diğer taraftan hem süreç yönetiminde hem de kaynaklara erişimde inisiyatif kullanabilmeleri de önem arz etmektedir.
5. SHU'lar müracaatçıların ilişkide bulunduğu formal ve informal sistemleri müdahaleye dahil ederek onlardan fayda sağlamayı bilmelidirler.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	<p>* Bu çalışma Doç. Dr Harun Ceylan danışmanlığında 27.04.2023 tarihinde sunduğumuz “Türkiye ve Almanyada Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Sistem Kuramı Bağlamında Analizi” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.</p> <p><i>Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</i></p> <p>*(Yalova Üniversitesi Rektörlüğü, İnsan Araştırmaları Yayın Etiği Kurulu Başkanlığının 06.03.2022 Tarih , 2022/30 Nolu kararı ile Etik Kurul Kararı alınmıştır.)</p>
Benzerlik Taraması	Yapıldı – İthenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	<p>* This article is extracted from doctorate dissertation entitled “Analysis of social study reports prepared in Turkey and Germany in the context of system theory”, supervised by Assoc. Prof. Dr. Harun Ceylan (Ph.D. Dissertation, Yalova University, 2023).</p> <p><i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i></p> <p>* (Yalova University Rectorate, Human Studys Ethics Committee Decision was taken with the decision dated 06.03.2022, numbered 2022/30 of the Presidency of the Publication Ethics Committee.)</p>
Plagiarism Checks	Yes - İthenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça / References

Akkuş, B. ve Alevok İzcı, N. (2018). Sistem yaklaşımı, kavramları ve yönetim. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7), 223-237. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/rteusbe/issue/34053/370196>

Altındağ, Ö. (2020). *Sosyal hizmette kayıt tutma ve standartları*. Ergün Hasgöl (Ed.) Rapor yazma ilke ve teknikleri. (s.119-133) içinde. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Artan, T. (2010). *Sistem kuramı*. Sosyal hizmet kuramları. (s.2-20) içinde. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayını.

Artan, T. ve Diğerleri (2018). Karar Sürecini Yapılandırma Aracı Olarak Sir (Sosyal İnceleme Rapor Örnekleri). Artan, T., Yıldız, H., Ünlü, D., Türk Çataloluk, H. Ankara: Sabev Yayınları.

Aslan, Ş. B. ve Güngör, F. (2019). Bir sosyal bilim disiplini olarak sosyal çalışmanın Türkiye’de bilgi sorunu. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 3(2), 222-236. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/scd/issue/51307/662899>.

Aşkun, V. ve Erkoyuncu, M. (2023). Sosyal İnceleme Raporları: Bir İnceleme ve Sentez *Turkish Studies - Economics Finance Politics*. 18(3):793-821 DOI:10.7827/TurkishStudies.69307

Badak, A. ve Özdaşlı, K. (2019). Sistem Yaklaşımı Açısından Türkiye’de Fuarcılığın Gelişimine Yönelik Bir Model Önerisi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 24 (4), 847-869.

Bardmann, T. M. & Lamprecht, A. (2004). Systemtheorie verstehen. Eine multimediale einföhrung in systemisches denken. *Forum Qualitative Sozialforschung*. 5 (1).

Berthalanffy L. V. (1956). *General system theory*, General System Year Book, Vol:1.

Bommes, M., Scherr A. (2000). *Soziologie der sozialen arbeit eine einföhrung in formen und funktionen organisierter hilfe*. Weinheim und Münschen: Juventa Verlag.

Bunge, M. (1996). *Finding philosophy in social science*. New Haven & London: Yale University Press.

Cankurtaran Öntaş, Ö. ve Akçay, S. (2014). Niklas Luhmann’ın sistem teorisi ve teorinin sosyal hizmet disiplinindeki yansımaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 25(2), 97-110. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/tsh/issue/48463/613841>

Creswell, J. W. (2014). *Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (Çev. Ed.: S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.

Creswell, J. W. (2015). *Nitel araştırma yöntemleri. Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çev. Ed.: M. Bütün, S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Dominelli, L. (1997). *Sociology for social work*. palgrave: Basingstoke.

Duyan V. (2019). *Sistem kuramı*. Veli Duyan (Ed.) Sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları (s. 4-20) içinde. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Kaban, Z. (1994). Genel Sistem Teorisi ve Sibernetik. *Marmara İletişim Dergisi*, 8(8), 219-226.

Krysik, J. L. ve J. Finn. (2015). *Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması*. (Çev. Ed. Ercüment Erbay). Ankara: Nika Yayınları.

Merten, R. (2000). *Systemtheorie sozialer arbeit: Eine einleitung*. Berlin: Springer Verlag.

Müller, K. (1996). *Allgemeine Systemtheorie. Geschichte, Methodologie und Sozialwissenschaftliche Heuristik Eines Wissenschaftsprogramms*. Opladen: Westdeutscher Verlag.

Obrecht, W. (2004). *Soziale systeme, individuen, soziale probleme und soziale arbeit. zu den metatheoretischen, sozialwissenschaftlichen und handlungstheoretischen grundlagen einer systemtheoretischen konzeption der sozialen arbeit*. in a. mühlum (hsg.). *sozialarbeitswissenschaft-wissenschaft der sozialen arbeit*. ss. 270-294.

Payne, M. (2020). *Modern sosyal hizmet kuramı*. (Çev: Kasım Karataş). Ankara: Nika Yayınevi.

Pincus, A.ve Minahan, A. (1973). *Social work practice: Model and method*. Adelaide: Peacock Publishers.

Schilling, J. ve S. Klus. (2018). *Soziale arbeit: Geschichte, theorie, profession*. Stuttgart: UTB Verlag.

Secker, C. (1993). *From theory to practice in social work: Development of social worker students*. Surrey: Ashgate Publishing.

Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş*. (Çev. Ed. Abdullah Karatay). Ankara: Nika Yayınları.

Tekindal, M. (2020). Sosyal Hizmet Ortamlarında Rapor Yazmanın Önemi, *Rapor Yazma İlke ve Teknikleri* (102-118). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Tomanbay, İ. (2010). *Rapor Yazma ve Mülakat Teknikleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yoldaş, Y. (2019). *Sistem kuramı*. İstanbul: Derin Yayınları.

Zastrow, C. (2016). *Sosyal hizmete giriş*. (Çev. Durdu Baran Çiftçi). Ankara: Nika Yayınevi.

Zengin, O. ve Çalış N. (2017). Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki uygulamaları ve çalışma koşulları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 28(1), 47-67. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/514954>